

๑. ชื่อผลงาน เรื่อง การประเมินผลโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชร
๒. ระยะเวลาที่ดำเนินการ กรกฎาคม ๒๕๖๐ – พฤษภาคม ๒๕๖๑
๓. สัดส่วนของผลงานในส่วนที่ตนเองปฏิบัติ ๘๕ %
๔. ผู้ร่วมจัดทำผลงาน (ถ้ามี)

๔.๑ นางสาวพาริดา เม้าะสนิ สัดส่วนของผลงาน ๑๕%

๔.๒ นางสาวอรอุมา โภคสมบัติ สัดส่วนของผลงาน ๑๕%

๕. บทคัดย่อ

๕.๑ หลักการและเหตุผล

การดำเนินงานโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเป็นการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้านสุขภาพควบคู่กับการพัฒนาการศึกษา โดยการพัฒนาศักยภาพโรงเรียนให้เป็นจุดเริ่มต้นและศูนย์กลางของการพัฒนาสุขภาพ รวมทั้งพัฒนาชุมชนให้มีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพตนเองและครอบครัว ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ เป็นต้นมา ในปี ๒๕๔๕ กรมอนามัยได้จัดทำเกณฑ์มาตรฐานการประเมินโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพให้ครอบคลุม ๑๐ องค์ประกอบ เพื่อให้โรงเรียนมีแนวทางการดำเนินงานที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยแบ่งระดับของการรับรองโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเป็น ๓ ระดับ คือ ทอง เงิน และทองแดง ซึ่งการประเมินดังกล่าวเน้นกระบวนการดำเนินงานเป็นหลัก และในปี ๒๕๕๒ กรมอนามัยได้จัดทำเกณฑ์มาตรฐานการประเมินโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชรขึ้น ประกอบด้วยมาตรฐาน ๓ ด้าน ๑๙ ตัวชี้วัด คือ มาตรฐานที่ ๑ การดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ (ตัวชี้วัดที่ ๑) มาตรฐานที่ ๒ การดำเนินงานสุขภาพของนักเรียนแกนนำ (ตัวชี้วัดที่ ๒ และ ๓) และมาตรฐานที่ ๓ ผลสำเร็จของการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วย ภาวะสุขภาพของนักเรียน (ตัวชี้วัดที่ ๔-๑๐) โครงการแก้ไขปัญหาในโรงเรียน (ตัวชี้วัดที่ ๑๑) และงานตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ (ตัวชี้วัดที่ ๑๒-๑๙) โดยเน้นการวัดผลลัพธ์ทางสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพมากขึ้น

ในช่วง ๒๐ ปีที่ผ่านมา กรมอนามัยได้ดำเนินงานโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพมาจนเป็นที่รู้จักของหน่วยงานต่างๆ ซึ่งมีโรงเรียนเข้าร่วมดำเนินการอย่างทั่วถึง และมีการพัฒนาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยในปี ๒๕๕๒ – ๒๕๕๙ มีโรงเรียนผ่านการประเมินรับรองเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชรทั้งสิ้น ๖๗๔ โรงเรียน และผ่านการประเมินรับรองเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชรสมัยที่ ๒ (ต่อเนื่อง) จำนวน ๖๔ โรงเรียน อย่างไรก็ตามยังไม่มีผลการประเมินประสิทธิผลของการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชร ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นต้องมีการดำเนินการประเมินผลโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชร โดยประเมินประสิทธิผลการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชรและผลสำเร็จของการดำเนินงาน (ตัวชี้วัดที่ ๔-๑๙) เพื่อศึกษาภาวะสุขภาพของนักเรียนโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพและเปรียบเทียบผลการดำเนินงานระหว่างโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชร และโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับอื่น ๆ (ทอง เงิน และทองแดง) รวมถึงศึกษาปัจจัยความสำเร็จ อุปสรรคของการดำเนินงานโครงการของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เพื่อใช้ในการพัฒนาการดำเนินงาน/วางแผนโครงการในอนาคต และบรรลุผลลัพธ์ทางภาวะสุขภาพและพฤติกรรมอันพึงประสงค์ของนักเรียน รวมถึงพัฒนาโรงเรียนเป็นองค์กรแห่งความรอบรู้ด้านสุขภาพ

การวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาในโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในพื้นที่ ๑๓ จังหวัดครอบคลุมศูนย์อนามัยที่ ๑-๑๓ โดยเลือกโรงเรียนที่ผ่านการรับรองเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชรและ/หรือโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชร สมัยที่ ๒ (Re-accreditation) ระหว่างปี ๒๕๕๘-๒๕๕๙ จากกรมอนามัย และโรงเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์

โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพพระดบเพชรในเขตพื้นที่จังหวัดเดียวกัน เก็บข้อมูลจากนักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับชั้น ป. ๕ และ ป.๖ เพื่อประเมินภาวะสุขภาพ ภาวะโภชนาการ สุขภาพช่องปาก สุขภาพจิต การดูแลสุขภาพตนเอง ความรอบรู้ด้านสุขภาพของนักเรียน และพฤติกรรมสุขภาพของนักเรียน โดยใช้แบบสอบถามที่พัฒนาขึ้น นอกจากนี้จะทำการประเมินการดำเนินงานของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนโดยใช้แบบสอบถามที่พัฒนาขึ้น สอบถามจากผู้บริหารของโรงเรียน ครูประจำชั้น หรือครูอนามัย และประเมินการสนับสนุนการดำเนินงานโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่ โดยใช้แบบสอบถามที่พัฒนาขึ้น

๕.๒ วัตถุประสงค์

๑) เพื่อศึกษาภาวะสุขภาพของนักเรียนโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพและเปรียบเทียบผลการดำเนินงานระหว่างโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพพระดบเพชร และโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพพระดบอื่น ๆ (ทอง เงิน และทองแดง)

๒) เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จ อุปสรรคของการดำเนินงานโครงการของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เพื่อใช้ในการพัฒนาการดำเนินงาน/วางแผนโครงการในอนาคต และบรรลุผลลัพธ์ทางภาวะสุขภาพและพฤติกรรมอันพึงประสงค์ของนักเรียน

๕.๓ วิธีการดำเนินงาน/วิธีการศึกษา/ขอบเขตงาน

๑) การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยไม่ทดลอง (Non-experimental research) ทำการศึกษาในโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในพื้นที่ ๑๓ จังหวัดครอบคลุมศูนย์อนามัยที่ ๑-๑๓ รวมจำนวนโรงเรียนทั้งสิ้น ๒๙ แห่ง โดยคัดเลือกจากโรงเรียนที่ผ่านการรับรองเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพพระดบเพชรและ/หรือโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพพระดบเพชร สมัยที่ ๒ (Re-accreditation) ระหว่างปี ๒๕๕๘-๒๕๕๙ จากกรมอนามัย และโรงเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพพระดบเพชรในเขตพื้นที่จังหวัดเดียวกัน

๒) ดำเนินการเก็บข้อมูลจากนักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับชั้น ป.๕ และ ป.๖ เพื่อประเมินภาวะสุขภาพ ภาวะโภชนาการ สุขภาพช่องปาก สุขภาพจิต การดูแลสุขภาพตนเอง ความรอบรู้ด้านสุขภาพของนักเรียน และพฤติกรรมสุขภาพของนักเรียน

๓) ประเมินประสิทธิผลการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพพระดบเพชรและผลสำเร็จของการดำเนินงาน (ตัวชี้วัดที่ ๔-๑๙) เพื่อศึกษาภาวะสุขภาพของนักเรียนโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพและเปรียบเทียบผลการดำเนินงานระหว่างโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพพระดบเพชร และโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพพระดบอื่น ๆ (ทอง เงิน และทองแดง)

๔) ประเมินการดำเนินงานของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน โดยสอบถามจากผู้บริหารของโรงเรียน ครูประจำชั้น หรือครูอนามัย และประเมินการสนับสนุนการดำเนินงานโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่ โดยใช้แบบสอบถามที่พัฒนาขึ้น

๕) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งได้มีการพัฒนาเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

๕.๑ แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนหรือครูอนามัย เรื่องการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

ประกอบด้วย ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้น ส่วนที่ ๒ การดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริม

สุขภาพพระดบเพชร และส่วนที่ ๓ ความคิดเห็นต่อการดำเนินงานโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

๕.๒ แบบสัมภาษณ์สำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เรื่อง สนับสนุนการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริม

สุขภาพพระดบเพชร

๕.๓ แบบตรวจสุขภาพและแบบสัมภาษณ์/สอบถามพฤติกรรมสุขภาพนักเรียน ประกอบด้วย

๑) ข้อมูลทั่วไป ๒) ข้อมูลการตรวจสุขภาพ ๓) การวัดความรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพ

๖) นำแบบสอบถามไปทดสอบก่อนการใช้อย่างจริงจัง โดยสอบถามนักเรียนชั้นป.๕ และป.๖ จำนวน ๓๐ ราย

๗) ประสานงานกับหน่วยงานต้นสังกัดของโรงเรียน ศูนย์อนามัย สสจ. เพื่อขออนุญาตและเตรียมการเก็บข้อมูลในโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

๘) ดำเนินการเก็บข้อมูลในโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

๕.๔ ผลการดำเนินงาน/ผลการศึกษา

ผลการดำเนินงานของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชรมีการดำเนินงานโครงการที่เกี่ยวกับสุขภาพ เป็นแบบแผนมากกว่าโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับอื่น ๆ โดยมีการกำหนดนโยบาย การถ่ายทอดสู่การปฏิบัติผ่าน การดำเนินงานของโครงการและชมรม และการบริหารจัดการในโรงเรียน รวมถึงการพัฒนาศักยภาพของแกนนำนักเรียนในโรงเรียนเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานค้นหาปัญหาสุขภาพและรวมตัวทำกิจกรรมของโรงเรียน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชรและระดับอื่น ๆ มีการดำเนินงานตามตัวชี้วัดการประเมินโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชร โดยผลสำเร็จของตัวชี้วัดดังกล่าวของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชรมีการดำเนินการที่ดีกว่าโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับอื่น ๆ เช่น การดำเนินงานด้านทันตสุขภาพ โดยโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชรจะมีสถานที่แปรงฟันที่ใช้งานได้และพอเพียง และนักเรียนแปรงฟันหลังอาหารกลางวันด้วยยาสีฟันผสมฟลูออไรด์อย่างสม่ำเสมอ การดูแลนักเรียนที่มีปัญหาทางจิต การดำเนินงานด้านความรู้และทักษะสุขภาพอนามัยทางเพศ การดำเนินงานด้านการสูบบุหรี่ในโรงเรียน การจัดการนักเรียนที่มีสายตาและการได้ยินที่ผิดปกติ การดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพหรือสิ่งแวดล้อมและการดำเนินงานตามนโยบายกระทรวงศึกษาธิการเป็นต้น ซึ่งจากข้อคำถามปลายเปิดถึงประเด็นปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรค ตัวแทนผู้บริหารหรือครูประจำชั้นหรือครูอนามัยจากโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชรและระดับอื่น ๆ ที่ให้ข้อมูลมีความเห็นไม่แตกต่างกัน โดยปัจจัยของความสำเร็จของการดำเนินงานโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชรตามมุมมองของผู้บริหารหรือครูประจำชั้นหรือครูอนามัย คือ ความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น งบประมาณในการดำเนินงาน และภาวะผู้นำและวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร ส่วนปัญหาและอุปสรรคของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชรและระดับอื่น ๆ คือ จำนวนบุคลากรครูที่ไม่เพียงพอในการดำเนินงาน การขาดองค์ความรู้ในด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม และที่สำคัญที่สุด คือ การขาดงบประมาณในการดำเนินโครงการเพื่อการดำเนินการ อย่างไรก็ตามจากข้อมูลการสนับสนุนการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขพบว่า เจ้าหน้าที่สาธารณสุขมีการชี้แนะแหล่งทุนกับโรงเรียนเพื่อนำมาใช้ในการส่งเสริมสุขภาพหรือสิ่งแวดล้อม รวมถึงการได้รับการสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์จากผู้ปกครองและชุมชนอยู่บ้าง

สำหรับด้านประสิทธิผลของการดำเนินงาน พบว่า ภาวะสุขภาพ ความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพ และพฤติกรรมดูแลสุขภาพ ดูแลด้านสุขอนามัยและอนามัยสิ่งแวดล้อมของนักเรียนโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชรและระดับอื่น ๆ มีความแตกต่างกัน เช่น ภาวะสุขภาพของเด็กนักเรียน พบว่า นักเรียนที่มีปัญหาทางสุขภาพในกลุ่มนักเรียนโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับอื่น ๆ มากกว่าโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชร

เช่น โรคเหงือกอักเสบ ความผิดปกติที่ตาข้างใดข้างหนึ่งหรือ ๒ ข้าง ระดับต้นทุนชีวิต ความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพ และพฤติกรรมการดูแลสุขภาพ สุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมของนักเรียนโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชร ดีกว่านักเรียนโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับอื่น ๆ ซึ่งอาจจะสื่อได้ว่าการดำเนินงานของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชรเป็นการดำเนินงานที่ช่วยส่งเสริมสุขภาพของนักเรียน อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงประเด็นความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพในภาพรวม และพฤติกรรมการดูแลสุขภาพ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ยังมีระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพในภาพรวมและพฤติกรรมการดูแลสุขภาพในระดับพอใช้ ซึ่งแสดงว่า นักเรียนมีระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพที่เพียงพอและอาจมีการปฏิบัติตนได้ถูกต้องบ้าง รวมถึงมีพฤติกรรมการปฏิบัติตนในการดูแลสุขภาพตนเองได้ถูกต้องแต่ไม่สม่ำเสมอ

๕.๕ การนำไปใช้ประโยชน์

นำเสนอผลการวิจัยการประเมินผลโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชรต่อหน่วยงานระดับนโยบายที่เกี่ยวข้องเพื่อรับทราบและนำข้อมูลไปใช้ประกอบการวางแผน เพื่อยกระดับการพัฒนามาตรฐานด้านสุขภาพเด็กวัยเรียนวัยรุ่นในโรงเรียนที่เหมาะสมต่อไป

๕.๖ ความยุ่งยากในการดำเนินงาน/ปัญหา/อุปสรรค

- ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลต้องหลีกเลี่ยงเวลาปิดภาคเรียน
- วิธีการเก็บข้อมูลโดยให้นักเรียนตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง ทำให้ได้ข้อมูลที่นักเรียนตอบตามระดับความเข้าใจของผู้ตอบแต่ละคน

๕.๗ ข้อเสนอแนะ/วิจารณ์

- แม้ว่าโรงเรียนระดับเพชรจะมีผลลัพธ์ดีกว่าโรงเรียนในระดับอื่นๆ ทั้งภาวะสุขภาพของนักเรียน ความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพ และพฤติกรรมการดูแลสุขภาพ สุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม แต่ยังพบว่า นักเรียนมีระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพที่เพียงพอและอาจมีการปฏิบัติตนได้ถูกต้องบ้าง รวมถึงมีพฤติกรรมการปฏิบัติตนในการดูแลสุขภาพตนเองได้ถูกต้องแต่ไม่สม่ำเสมอ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เด็กนักเรียนยังควรต้องได้รับการส่งเสริมทักษะ ความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพ เช่น ประเด็นของการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพ การเข้าใจข้อมูลการดูแลสุขภาพ การรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศ การตัดสินใจในการเลือกปฏิบัติที่ถูกต้องผ่านการอบรมหรือกิจกรรมเสริมทักษะต่าง ๆ เพื่อให้เด็กมีความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้องเหมาะสมและปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ และบรรลุเป้าหมายสูงสุดของการดำเนินงานให้ได้ เด็ก “ดี เก่ง มีสุข” ตามที่ตั้งไว้

- ส่งเสริมการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) ด้านสุขภาพเด็กนักเรียนและเยาวชนทั้งการวิจัยในชั้นเรียนและการวิจัยในชุมชนเพื่อหาหลักฐานและข้อมูลเชิงประจักษ์ด้านกระบวนการและกรรมวิธีพัฒนาสุขภาพเด็กนักเรียนและเยาวชนจำเพาะพื้นที่ซึ่งสามารถนำข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยไปสู่การประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสุขภาพเด็กนักเรียนและเยาวชนในพื้นที่อื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกัน

- ศึกษาข้อมูลและเทียบเคียงผลการทำงาน (Benchmarking) ด้านสุขภาพเด็กนักเรียนและเยาวชนกับประเทศที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนางานแบบลดเวลาและขั้นตอนต่อไป